

تعاریف و مفاهیم

خانوار

خانوار از افرادی تشکیل می‌شود که با هم در یک اقامتگاه زندگی می‌کنند، با یکدیگر هم‌خرج هستند و معمولاً با هم غذا می‌خورند. بنا بر این لازم نیست که اعضای یک خانوار حتماً با یکدیگر رابطه خویشاوندی داشته باشند. به عبارت دیگر خانوار لزوماً با خانواده یکی نیست. فردی که به تنهایی زندگی می‌کند نیز، خانوار تلقی می‌شود.

فعالیت‌های کشاورزی

در این سرشماری فعالیت‌های کشاورزی مورد نظر عبارتند از:

— **زراعت:** منظور از زراعت، کشت و کار نباتات سالانه در فضای باز یا تحت پوشش موقت، روی زمین زراعی، یا بین درختان باغ است. نباتات سالانه معمولاً ساقه علفی دارند و پس از برداشت محصول، بوته آن‌ها از بین می‌رود و یا این‌که قسمت‌های زیرزمینی گیاه (ریشه، پیاز و...) برای سال بعد در زمین باقی می‌ماند. به عنوان مثال کشت گندم، چغندر قند، یونجه، پنبه، پیاز، زعفران، انواع سبزی‌ها، حبوبات و گلایل، زراعت محسوب می‌شود.

— **باغداری:** منظور از باغداری، احداث و نگهداری باغ‌های مثمر و غیر مثمر شامل قلمستان و به‌طور کلی پرورش نباتات دائمی روی زمین، در فضای باز یا زیر پوشش موقت است. نباتات دائمی گیاهانی هستند که غالباً تنه یا ساقه چوبی دارند و پس از برداشت محصول، تمام یا قسمتی از گیاه در زمین باقی می‌ماند و مجدداً در سال‌های بعد محصول می‌دهد. انواع درختان و درختچه‌های مثمر مانند پرتقال، هلو، انگور، بوته چای و گل محمدی و انواع درختان غیر مثمر مانند تبریزی و سپیدار، نباتات دائمی محسوب می‌شوند.

— **کشت گلخانه‌ای:** منظور از کشت گلخانه‌ای، کشت انواع محصولات سالانه یا دائمی است که در گلخانه‌ها انجام می‌شود. کشت محصولات کشاورزی زیر پوشش موقت مانند کشت زیر پلاستیک، کشت گلخانه‌ای محسوب نمی‌شود. منظور از گلخانه، مکانی است که با ایجاد ساختمان با پایه‌های ثابت و سقف شیشه‌ای، پوشش پلاستیکی یا... برای تولید محصولات سالانه یا دائمی در محیط تحت کنترل از نظر حرارت، رطوبت، نور، تهویه و... اختصاص یافته است. کشت هیدروپونیک (بدون خاک) نیز جزو کشت گلخانه‌ای محسوب می‌شود. مکان مورد استفاده برای پرورش قارچ، در این سرشماری کشت گلخانه‌ای محسوب نشده است.

— **پرورش دام:** منظور، پرورش گوسفند و بره، بز و بزغاله، گاو و گوساله، گاومیش و بچه گاومیش و شتر و بچه شتر است. در این سرشماری به گوسفند و بره و بز و بزغاله، «دام سبک» و به گاو و گوساله، گاومیش و بچه گاومیش و شتر و بچه شتر، «دام سنگین» گفته شده است.

— **پرورش طیور به روش سنتی:** منظور، پرورش انواع مرغ و خروس و جوجه، اردک، غاز و بوقلمون است که معمولاً به‌طور محدود در محل سکونت خانوار انجام می‌شود.

— **پرورش زنبور عسل:** نگهداری انواع کندوی فعال (دارای جمعیت) اعم از نوع جدید یا قدیم، زنبورداری یا پرورش زنبور عسل به حساب می‌آید.

- پرورش کرم ابریشم: نگهداری کرم ابریشم به منظور تولید پيله، پرورش کرم ابریشم یا نوغانداری نامیده می‌شود.

— پرورش ماهی: نوعی از پرورش آبزیان است که شامل پرورش ماهیان گرم آبی و سردآبی است و محصول تولیدی آن، ماهی خوراکی می‌باشد.

بهره‌برداری کشاورزی، بهره‌بردار و انواع آن‌ها

تمامی فعالیت‌های کشاورزی که تحت مدیریت واحدی قرار دارد، یک واحد تولیدی کشاورزی است که بهره‌برداری کشاورزی نامیده می‌شود. این مدیریت توسط اعضای یک یا چند خانوار (اشخاص حقیقی) یا توسط یک شرکت رسمی یا مؤسسه عمومی (اشخاص حقوقی) اعمال می‌شود.

اگر فعالیت‌های یک واحد تولیدی کشاورزی در محدوده چند آبادی یا شهر گسترده باشد، در سرشماری ۱۳۹۳ هر قسمت واقع در محدوده یک شهر یا آبادی، یک بهره‌برداری کشاورزی تلقی شده است. با این تعریف، اطلاعات منتسب به هر آبادی یا شهر، از مجموع اطلاعات بهره‌برداری‌های کشاورزی آن شهر یا آبادی به دست آمده است. بهره‌برداری‌هایی مورد سرشماری واقع شده‌اند که لاقل در یکی از گروه‌های زیر قرار گرفته باشند:

- بهره‌برداری‌های دارای حداقل ۴۰۰ مترمربع زمین زراعی در روز آمارگیری
- بهره‌برداری‌های دارای حداقل ۲۰۰ مترمربع باغ و قلمستان در روز آمارگیری
- بهره‌برداری‌های پرورش‌دهنده دام سنگین (گاو و گوساله، گاو میش و بچه گاو میش و شتر و بچه شتر) که در روز آمارگیری، دارای حداقل یک رأس/ نفر دام سنگین بوده‌اند.
- بهره‌برداری‌های پرورش‌دهنده دام سبک (گوسفند و بره و بز و بزغاله) که در روز آمارگیری، دارای حداقل دو رأس دام سبک بوده‌اند.
- بهره‌برداری‌های پرورش‌دهنده طیور به روش سنتی که در روز آمارگیری دارای حداقل ۱۰ قطعه مرغ، خروس، جوجه، اردک، غاز و بوقلمون بوده‌اند.
- بهره‌برداری‌هایی که در روز آمارگیری، دارای کشت گلخانه‌ای در هر وسعتی بوده‌اند.
- بهره‌برداری‌هایی که در روز آمارگیری دارای فعالیت پرورش زنبور عسل در هر وسعتی بوده‌اند.
- بهره‌برداری‌هایی که در طول ۳۶۵^۱ روز گذشته دارای فعالیت پرورش کرم ابریشم یا پرورش ماهی در آب‌های داخلی به هر وسعت بوده‌اند.

در این سرشماری بهره‌برداری‌هایی که دارای شرایط مورد نظر حداقل در یکی از گروه‌های فوق‌بوده‌اند به عنوان بهره‌بردار کشاورزی شناسایی شده‌اند و اطلاعات سایر فعالیت‌های آن‌ها، حتی اگر زیر حد نصاب‌های تعیین شده باشد، مورد پرسش قرار گرفته و نتیجه در پرسشنامه‌های مربوط ثبت شده است.

بهره‌برداری اختصاصی و بهره‌برداری شریکی

بهره‌برداری اختصاصی نوعی بهره‌برداری کشاورزی تحت مدیریت اشخاص حقیقی است که توسط اعضای یک خانوار یا توسط یک نفر بهره‌بردار به تنهایی اداره می‌شود: بهره‌برداری شریکی نوعی بهره‌برداری کشاورزی است که توسط دو یا چند بهره‌بردار که عضو یک خانوار نیستند به‌طور مشترک اداره می‌شود و فاقد شخصیت حقوقی است.

^۱- منظور از ۳۶۵ روز گذشته در این سرشماری، ۳۶۴ روز گذشته به علاوه روز آمارگیری است.

بهره‌برداری با زمین و بی‌زمین

اگر بهره‌برداری دارای فعالیت زراعت یا باغداری دارای زمین کشاورزی، غیر گلخانه باشد بهره‌برداری با زمین و در غیر این صورت بهره‌برداری بی‌زمین محسوب می‌شود؛ بهره‌برداری‌های بی‌زمین مانند بهره‌برداری‌هایی که فقط دارای فعالیت دامداری یا کشت گلخانه‌ای هستند.

انواع بهره‌بردار

در این سرشماری برای دستیابی به بهره‌برداری‌های کشاورزی، ابتدا فهرست بهره‌برداران کشاورزی در هر آبادی یا شهر تهیه شده و به این لحاظ ۴ نوع بهره‌بردار تعریف و تشخیص داده شده است:

- خانوار معمولی ساکن

خانوارهای بهره‌بردار کشاورزی که در محدوده آبادی یا شهر محل سکونت خود دارای «بهره‌برداری کشاورزی اختصاصی» بوده و یا در مدیریت یک یا چند «بهره‌برداری شریکی» با سایر خانوارها مشارکت داشته‌اند، در این گروه قرار گرفته‌اند. این بهره‌برداران از طریق مراجعه به مکان محل سکونت در زمان سرشماری، شناسایی و فهرست شده‌اند.

- بهره‌بردار غیر ساکن

اشخاص حقیقی که محل سکونت آن‌ها شهر یا آبادی غیر از شهر یا آبادی محل وقوع بهره‌برداری کشاورزی آنان بوده است، صرف‌نظر از این‌که در شهر یا آبادی محل سکونت خود نیز دارای بهره‌برداری کشاورزی باشند یا نباشند، «بهره‌بردار غیر ساکن» نامیده شده و در این گروه قرار گرفته‌اند. بدیهی است که همین بهره‌برداران اگر در محل سکونت خود نیز دارای بهره‌برداری کشاورزی باشند، در آن‌جا در گروه خانوارهای معمولی ساکن (بهره‌بردار) قرار گرفته‌اند.

- خانوار معمولی غیر ساکن

بهره‌بردارانی که در زمان اجرای سرشماری با کلیه اعضای خانوار در حال کوچ بوده‌اند و مأموران سرشماری آنان را در محلی غیر از محدودی آبادی یا شهر محل سکونت، شناسایی کرده و به اعتبار دارا بودن تعدادی دام متحرک، در همان‌جا سرشماری شده‌اند، در این گروه قرار گرفته‌اند.

- محدوده بهره‌برداری این نوع بهره‌برداران در سطح شهرستان تلقی شده است و به حساب هیچ‌یک از آبادی‌ها و یا شهرها نیامده است.
- اراضی کشاورزی این خانوارها، در آبادی یا شهر محل وقوع آن‌ها و در قالب بهره‌برداران غیر ساکن سرشماری شده است.

- شرکت رسمی / مؤسسه عمومی

تمامی شرکت‌های رسمی و مؤسسات عمومی (اشخاص حقوقی) دارای بهره‌برداری کشاورزی در این گروه قرار گرفته و در هر آبادی یا شهری که دارای فعالیت کشاورزی بوده‌اند، شناسایی و فهرست شده‌اند.

بهره‌بردار کشاورزی

شخصی است حقیقی یا حقوقی که به تنهایی یا با مشارکت دیگران، مدیریت امور بهره‌برداری کشاورزی و مسئولیت فنی و اقتصادی آن را به عهده داشته و مستقیماً در سود و زیان آن سهیم است.

خانوار بهره‌بردار کشاورزی

خانوار بهره‌بردار کشاورزی، خانواری است که حداقل یکی از اعضای آن «بهره‌بردار کشاورزی» است.

اراضی کشاورزی

منظور، زمین‌های دایر کشاورزی است که شامل اراضی زراعی و باغ و قلمستان می‌شود.

اراضی کشاورزی آبی

آن قسمت از اراضی کشاورزی است که کشاورزی انجام شده در آن آبیاری می‌شود.

اراضی کشاورزی دیم

آن قسمت از اراضی کشاورزی است که کشاورزی انجام شده در آن آبیاری نمی‌شود و آب مورد نیاز برای رشد گیاه از طریق نزولات آسمانی تأمین می‌شود.

اراضی زراعی

منظور، زمین‌هایی است که به فعالیت زراعت (اعم از زیر کشت و آیش) اختصاص یافته است. بنا بر این اراضی زراعی شامل باغ و قلمستان نمی‌شود.

زیر کشت

آن قسمت از اراضی زراعی است که به منظور برداشت در سال زراعی ۹۳-۹۲ در این دوره یا قبل از آن زیر کشت رفته باشد.

آیش

آن قسمت از اراضی زراعی است که در تناوب کشت قرار دارد ولی برای برداشت در سال زراعی ۹۳-۹۲ زیر کشت نرفته است.

باغ و قلمستان

آن بخش از اراضی کشاورزی است که در زمان سرشماری زیر کشت نباتات دائمی به صورت کاشت مجتمع قرار داشته است.

باغ

باغ، زمینی است در فضای باز که در آن کشت و کار درختان مثمر به صورت مجتمع (کاشت مجتمع) انجام شده است، بدیهی است حیاط منازل، حاشیه‌ی مزارع و... که گاهی اوقات این نوع درختان در آن‌ها به تعداد کم یا به صورت پراکنده کاشته می‌شود، باغ محسوب نمی‌شود، خزانه و نهالستان این نوع محصولات نیز تحت عنوان باغ منظور شده است.

قلمستان

قلمستان، زمینی است در فضای باز که در آن انواع تبریزی (تبریزی، صنوبر، سپیدار، کبوده، پده، شالک، اشکن و...) و اوکالیپتوس با هدف بهره‌برداری اقتصادی از تنه یا شاخه آن به صورت مجتمع کاشته شده با شد. خزانه و نهالستان این نوع درختان نیز تحت عنوان قلمستان منظور شده است.

کاشت مجتمع

منظور از کاشت مجتمع، در این جا نوعی کاشت است که درخت یا درختچه‌ها به صورت منظم و طبق قاعده کاشته شده باشند. کاشتی که در آن گیاهان فوق بدون نظم و قاعده ولی با تراکم کافی کشت شده باشند، به نحوی که بتوان مساحت اختصاص یافته به آن را تعیین کرد نیز، کاشت مجتمع محسوب شده است.

کاشت مجتمع ساده (تک محصولی) و مخلوط (چند محصولی)

منظور از کاشت مجتمع ساده (تک محصولی) در این جا، نوعی کاشت مجتمع است که در آن فقط یک نوع محصول دائمی کاشت شده و اصطلاحاً تک محصولی باشد، مانند باغی که در آن فقط انگور کاشته شده است. باغی را که به منظور بهره‌برداری از یک محصول خاص احداث شده ولی در بین درختان یا در اطراف آن تعداد کمی از سایر انواع درختان کاشته شده باشد، به صورت کاشت ساده (تک محصولی) منظور شده است.

در مقابل باغ و قلمستان به صورت کاشت مجتمع ساده (تک محصولی)، باغ و قلمستان به صورت کاشت مجتمع مخلوط (چند محصولی) قرار دارد که در آن بیش از یک نوع محصول دائمی و به صورت مخلوط کاشته شده است به نحوی که تعیین مساحت هر یک از محصولات مقدور نیست. مانند باغی که در آن سیب، گلابی و آلو به صورت مخلوط کاشته شده است.

کاشت پراکنده

منظور از کاشت پراکنده، کاشت انواع محصولات دائمی در اطراف یا داخل مزارع، خارج از باغ و قلمستان‌ها و یا حاشیه جوی و کانال آب و... است، اما در این سرشماری کاشت محصولات فرعی در باغ‌هایی با کاشت مجتمع ساده (تک محصولی) نیز، استثنائاً جزو کاشت پراکنده منظور شده است.

محصولات دائمی مثمر

منظور از محصولات دائمی مثمر در این سرشماری، درختان یا درختچه‌هایی است که کاشت آن به منظور برداشت میوه، برگ، گل یا هر نوع محصول دیگری غیر از چوب، انجام می‌گیرد. با این تعریف علاوه بر درختان میوه، بوته چای، توت نوغان، گل محمدی و... جزو محصولات دائمی مثمر طبقه‌بندی شده‌اند.

محصولات دائمی غیر مثمر

منظور از محصولات دائمی غیر مثمر درختانی هستند که محصول اصلی آن‌ها چوب است.

